

УДК 351.88::342.95

НОВАК Анатолій Миколайович,
канд. екон. наук, докторант НАДУ

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглядаються загальні підходи до принципів формування національної антикорупційної політики України в сучасних умовах. Аналізується нормативно-правова основа формування антикорупційної політики на основі історико-теоретичного аналізу. Доводиться доцільність раціоналізації засад антикорупційної політики в контексті конституційних основ демократичної держави. Пропонується методологічний підхід до формування принципів національної антикорупційної політики в сучасних умовах як складової частини процесу регулювання діяльності органів державної влади.

Ключові слова: антикорупційна політика, влада, держава, запобігання корупції, принципи, публічне управління.

Novak A. M. The basic principles of a national anti-corruption policyforming

The article describes common approaches to principles of national anti-corruption policy of Ukraine in modern conditions. The legal basis for the formation of anti-corruption policies on the basis of historical and theoretical analysis is studied. The expediency of rationalization of principles of anti-corruption policies in the context of the constitutional foundations of a democratic state is proved. A methodological approach to the principles of national anti-corruption policy in modern conditions as a component of the process of regulating the activities of public authorities is proposed.

Key words: anti-corruption policy, government, state, prevention, principles, public administration.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічна проблема формування національної антикорупційної політики в сучасних умовах характеризується поєднанням інституціонального, організаційно-правового та адміністративного аспектів публічного управління. У сучасній науці державного управління відсутній універсальний підхід до формування концепту національної антикорупційної політики. Саме тому виникає потреба сформулювати принципи управління (у нашому випадку – у сфері антикорупційної політики), які властиві лише складним, динамічним системам, внутрішньою характеристикою яких є потреба у формуванні комплексу нормативно-правових актів, що характеризують зміст антикорупційної політики, визначають суб'єктів запобігання корупції та встановлюють стандарти управлінської діяльності. Адже нині корупція вийшла за межі державних кордонів і перетворилася на транснаціональне явище, що є проявом глобалізаційних процесів. Міжнародні організації визначають корупцію як загрозу власне національній державі, правопорядку, демократії, правам і свободам людини, верховенству права, соціальній справедливості. Створення ефективної національної системи протидії корупції є однією з умов набуття членства в ЄС, а реалізувати антикорупційну реформу як основу подальшої співпраці вимагають МВФ, Світовий Банк, Рада Європи. У такому форматі раціональна антикорупційна політика є не лише питанням суверенності України, вона характеризує її міжнародний статус.

Наявна нормативна база у сфері запобігання корупції характеризується дихотомією понять у системі національної антикорупційної політики (НАП), адже за відсутності формалізації принципів НАП у базовому Законі України «Про запобігання корупції» такі принципи визначені в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». Саме тому з позицій наукового аналізу важливо дослідити зміст принципів НАП, визначити сутність такої політики з позицій напрацювання методологічної концепції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних суспільно-політичних науках проблематика запобігання корупції здебільшого досліджується в контексті аналізу нормативно-правового регулювання механізмів функціонування органів влади. Так, О. Антонова, В. Баштанник, О. Бусол, С. Дубенко, Н. Липовська, М. Мельник, Т. Мотренко, Є. Невмержицький, В. Олуйко, О. Прохоренко, С. Серьогін, В. Соловійов, С. Телешун та інші досліджували негативний вплив

корупції на процес реформування в державному управлінні, особливості зарубіжного досвіду протидії корупції, інституціональні та організаційні чинники протидії корупції, формалізували змістовні характеристики НАП.

Водночас визначенню принципів антикорупційної політики присвячено значно менше уваги. Так, С. Лазаренко та К. Бабенко вважають, що провідним принципом усієї антикорупційної політики має бути постійне підвищення ризиків, вартості втрат і рівнів нестабільності для залучених до корупції державних посадовців, представників бізнесу і громадян. В іншому разі корупція сприйматиметься в суспільстві як малоризикована і високодохідна діяльність у тому сенсі, що саме корупційні стосунки дозволяють надійно і швидко вирішувати проблеми. Протидія корупції за допомогою заборони відповідних дій або великих штрафів за їх здійснення, включаючи зміну правових норм, є і буде малоефективною через можливість обходу заборон, невиконання цих правових норм або їх використання в особистих або корпоративних інтересах, тобто у корупційних цілях. Цей провідний принцип може бути реалізований у таких трьох основних блоках напрямів антикорупційної діяльності, які могли б сприяти зниженню рівня корупції в цілому і в деяких областях: зміна свідомості чиновників, бізнесменів і громадян, формування негативного відношення і негативних оцінок корупції; припинення корупційних дій і покарання за них із застосуванням правоохоронних, адміністративних і громадських процедур; формування умов, що перешкоджають корупційним діям і сприяють здійсненню діяльності чиновників, бізнесменів і громадян без вступу у корупційні відносини [2].

Принципово інший підхід до визначення сутності принципів НАП запропонував В. Соловйов, який правомірно наголошує, що базовими принципами формування національної антикорупційної стратегії повинні бути: 1) відповідність антикорупційної стратегії загальним демократичним перетворенням у державі, забезпеченню верховенства закону, свободи розвитку громадянського суспільства, засобів масової інформації, вільної конкуренції у сфері підприємництва; 2) спрямованість стратегії як на протидію корисному використанню посадовими особами наданих їм службових повноважень, так і на запобігання корупційним правопорушенням, усунення можливостей для їх здійснення; 3) закріплення норми, яка б передбачала фінансовий контроль як за доходами суб'єктів корупційних діянь

та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, так і за видатками...; 3) урахування в стратегії взятих міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції; 4) розробка антикорупційної стратегії має ґрунтуватися на глибокому аналізі рівня корупції в державі, причин і умов її існування та корупційних ризиків в основних сферах життєдіяльності, а також соціологічних опитувань громадської думки та фахівців; 5) урахування під час розробки антикорупційної стратегії та узгодження з реформами в публічному секторі та сфері поліпшення умов ведення бізнесу, напрямів реформування основних сфер підвищеного корупційного ризику (медична, освітня, податкова, митна, правоохоронна тощо); 6) необхідність за допомогою стратегії вирішення основного завдання щодо мінімізації шкоди від можливих корупційних дій [17, с. 80].

Мета статті – дослідити підходи до формування сучасних принципів національної антикорупційної політики, напрацювати на цій основі авторську класифікацію таких принципів в умовах трансформаційних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасні принципи в системі публічного управління варто визначити як засадничі ідеї, вихідні положення, які детерміновані в законодавчих актах, закріплюють норми функціонування, мають виключний імперативний характер, базуються на правових нормах та відповідають конструктивно правилам юридичної техніки, є соціально сприйнятими, мають імперативний характер. Саме принципи визначають у подальшому зміст, складники та порядок прийняття нормативно-правових актів, саме тому принципи НАП створюють основи для діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади, діяльності інституту Президента України, державних правоохоронних органів. Водночас комплекс принципів НАП визначається особливостями політичного та соціально-економічного розвитку держави, напрямами трансформації владних відносин, розвитком інститутів громадянського суспільства.

Перш за все зазначимо, що варто відокремлювати принципи національної політики та принципи діяльності органів, які реалізують державну політику. Такі принципи не перебувають у різних форматах, але є суттєві відмінності у трактуванні ролі принципів у формуванні напрямів діяльності. У багатьох країнах світу публічна влада (публічна адміністрація) організовується та діє на основі системних принципів, зокрема таких: по-перше, принцип централізації передбачає, що система

адміністративних органів будується за ієрархічним принципом. Тобто органи нижчого рівня підпорядковані органам вищого рівня, які, у свою чергу, мають право скасовувати їх рішення, давати їм розпорядження, здійснювати контроль за виконанням таких розпоряджень. По-друге, принцип децентралізації, що передбачає передачу на місцевий (регіональний та локальний) рівень окремих функцій публічної адміністрації. Цей принцип не ставиться у протиріччя попередньому принципу, у контексті сучасної конституційної реформи він закладений в основу діяльності органів місцевого самоврядування. По-третє, принцип концентрації, який передбачає, що всі владні повноваження зосереджені в одному органі, а інші управлінські структури не можуть приймати рішення наперекір такій структурі. По-четверте, принцип деконцентрації, що передбачає розподіл владних повноважень між різними органами таким чином, що владний орган передає своїм підпорядкованим органам (особам) частину повноважень, зберігаючи за собою всю повноту відповідальності. Наведені принципи відносять до принципів організації публічної адміністрації. Також окремо вирізняють принципи діяльності публічної адміністрації: законність, імперативні повноваження, дискреційні повноваження, ефективність. На сьогодні в Україні формально сформована багаторівнева система інститутів публічної адміністрації (йдеться про органи та інші державно-владні інституції, підпорядковані передусім політичній владі, на які покладені публічно-управлінські функції). Також із набуттям Україною незалежності в державі функціонують органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, запроваджено державну службу та службу в органах місцевого самоврядування.

Важливо вказати, що в Законі України «Про запобігання корупції» 2014 р. не визначаються ні принципи національної антикорупційної політики, ні запобігання корупції загалом. У тексті закону є лише посилання на той факт, що «...цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень» [5].

Загалом для вітчизняного законодавства характерна певна дискретність включення принципів у тексти законодавчих актів у сфері протидії корупції. Так, у Законі України «Про боротьбу з корупцією» 1995 р. принципи не визначені, а в преамбулі закону зазначено, що цей закон визначає правові та організаційні засади

запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь. Боротьба з корупцією здійснюється на основі чіткої правової регламентації діяльності державних органів, служб і осіб, уповноважених на виконання функцій держави, забезпечення гарантій прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [3].

У Законі України «Про запобігання і протидію корупції» 2009 р. (набув чинності, у дію не вступив) так само не вказані принципи, на яких здійснюється реалізація закону, формування НАП, діяльності органів влади щодо реалізації положень закону. У преамбулі закону зазначено, що закон визначає основні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб [6]. При цьому принципи антикорупційної політики відображені в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Зasad антикорупційної політики»:

- верховенство права і закону, пріоритет прав і свобод людини та громадянина;
- рівність усіх перед законом;
- відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- ефективна взаємодія законодавчої, виконавчої і судової гілок влади та держави з громадськістю;
- невідворотність відповідальності за здійснення корупційного правопорушення;
- єдина державна політика у сфері запобігання та протидії корупції;
- співпраця з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO);
- цільове бюджетне фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики;
- доступність до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та здійснені заходи щодо запобігання та протидії корупції [11].

Як видно з переліку, такі принципи є поєднанням загального, спеціального та особливого регламентування у формуванні НАП. Важливо вказати на вимоги Конституції України про виключно законодавче регулювання засад внутрішньої та зовнішньої політики (ст. 85 Конституції України), й одночасно – здійснення діяльності державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування виключно в межах положень Конституції та законів України (ст. 19 Конституції України [1]).

У Законі України «Про засади запобігання і протидію корупції» 2011 р. зазначено, що закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданих внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Водночас у тексті закону сформульовані принципи запобігання і протидії корупції, зокрема: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням [7].

У тексті Закону України «Про запобігання корупції» 2014 р. принципи діяльності органів влади у цій сфері не наведені, зазначено, що закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [5]. Так само принципи реалізації НАП відсутні і в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки». У ст. 18 цього закону зазначено, що засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України [9].

У Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» основними принципами діяльності Національного бюро визначені: 1) верховенство права; 2) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина; 3) законність; 4) безсторонність та справедливість; 5) незалежність Національного бюро та його працівників; 6) підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; 7) відкритість для демократичного цивільного контролю; 8) політична нейтральність і позапартійність; 9) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [10].

Ч. 2 ст. 19 Конституції України зобов'язує органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [1]. Для суспільства та для окремої особи це положення є гарантією належного виконання публічною владою покладених на неї завдань, а також дотримання прав та свобод людини. За всіх вищенаведених обставин інституціональний аспект формування національної антикорупційної політики є одним з основних напрямів організаційно-правового забезпечення протидії корупції, становлення європейського типу публічного адміністрування в Україні.

У процесі формування комплексу принципів національної антикорупційної політики доцільно взяти до уваги визначення принципів національної політики, запропонованих у базових законах з питань внутрішньої та зовнішньої політики. Так, у Законі України «Про основи національної безпеки» основними принципами забезпечення національної безпеки є: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у вирішенні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки [12].

Під час дослідження корупції та визначення принципів національної антикорупційної політики, як наголошує С. Серьогін, варто враховувати її соціокультурну природу, щоб одержати адекватний опис ролі цього складного,

багаторівневого інституту [15]. Саме трансформаційна модель зв'язку «суспільство – людина» дозволяє розглянути і виміряти сприйняття корупції в органах публічної влади пересічними українцями, поєднати її об'єктивні та суб'єктивні виміри, знайти правильний перехід від одного рівня опису до іншого. Такий підхід дозволяє виявити роль корупції в життєдіяльності суспільства як автономної, самокерованої, організованої складної ієрархії систем і розробити адекватні механізми її обмеження. Обраний теоретико-методологічний ключ дає можливість сформулювати цілісне уявлення про механізми державного управління запобіганню та протидії корупції в органах публічної влади [14; 16].

Погоджуючись з позицією вітчизняних науковців, враховуючи підходи В. Соловйова, С. Серьогіна, на основі комплексного характеру методології дослідження проблем протидії корупції [13], у процесі формування та реалізації принципів національної антикорупційної політики слід передбачити застосування таких методів: 1) системний підхід – для розкриття впливу корупції на суспільство та систему органів публічної влади, дослідження дезорганізаційного та реорганізаційного впливів корупції; 2) інституціональний метод – для визначення системи інститутів публічного управління, метою діяльності яких закріплено запобіганню та протидія корупції, усунення наслідків корупційних діянь; 3) морфологічний метод – для опису форм і проявів корупції в органах публічної влади; 4) феноменологічний метод – для дослідження суб'єктивного сприйняття корупції, її соціокультурних, зокрема психологічних, соціальних, ментальних передумов; 5) порівняльно-історичний метод – у процесі аналізу історичних форм корупції в Україні цей метод забезпечує проведення ретроспективного аналізу соціальної психології народу, його соціокультурної ментальності, зміни в якій завжди відстають від динаміки соціально-економічної сфери; 6) компаративний метод – імплементація зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики, впровадження стандартів міжнародних та міжурядових організацій у сфері протидії корупції; 7) емпіричний метод (спостереження, опитування, експертного оцінювання, статистичний та контент-аналіз, моделювання тощо).

У контексті нашого дослідження принципів НАП важливо навести приклад принципів державної регіональної політики у вигляді норм-дефініцій. Закріплення в Законі України «Про засади державної регіональної політики» принципів такої

політики дозволяє зрозуміти сутність таких принципів. Зокрема, це такі: 1) законності – відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 2) співробітництва – узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики; 3) паритетності – забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку; 4) відкритості – забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є в розпорядженні органів державної влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування; 5) субсидіарності – передачі владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації; 6) координації – взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях; 7) унітарності – забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної цілісності України; 8) історичної спадкоємності – врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів; 11) об'єктивності – розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі реальних показників, яких можна досягти та які можна оцінити тощо [18].

Важливо вказати на двадцять керівних принципів боротьби проти корупції (Резолюція (97) 24, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 р.). Зокрема, це принцип 1 – «здійснювати ефективні заходи для запобігання корупції й задля цього підвищувати громадське сприйняття та етичну поведінку»; принцип 2 – «гарантувати визнання національної та міжнародної корупції кримінальною»; принцип 3 – «забезпечити, щоб особи, які відповідають за запобігання, розслідування, кримінальне переслідування і судовий розгляд справ про корупцію, мали незалежність та автономність відповідно до їхніх функцій, не зазнавали неправомірного впливу і мали у своєму розпорядженні ефективні засоби для збирання доказів, захисту осіб, які сприяють органам влади у боротьбі проти корупції, а також для забезпечення конфіденційності розслідувань»; принцип 7 –

«сприяти спеціалізації осіб або органів, які відповідають за боротьбу проти корупції, та забезпечувати їх відповідними засобами і підвищувати рівень їхньої професійної підготовки, які необхідні для виконання відповідних завдань» [4].

Вважаємо, що зменшення корупції в Україні до рівня європейських держав (або в європейському контенті – «до рівня, що соціально сприймається») можливе як у результаті застосування комплексу заходів державного і суспільного характеру, а також і насамперед, сучасного ефективного антикорупційного законодавства. За умови належного оформлення антикорупційного законодавства жорсткість правової відповідальності за корупційні дії чиновників буде не тільки виправданою, але й ефективною. Велику роль у цьому процесі має відіграти систематизація та включення до єдиного нормативного документу з питань запобігання корупції комплексу принципів, у межах якого буде вирішене завдання визначення змісту НАП. Зокрема, до загальних принципів важливо віднести такі: верховенства права; законності; системності; комплексності; об'єктивності; практичної спрямованості та радикальності заходів; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; оптимальності та ефективності; об'єктивності.

Із позицій державного управління обґрунтованим є сучасний інституціональний підхід у визначенні антикорупційної політики, відповідно до якого доцільно запропонувати таке визначення: «Національна антикорупційна політика – інтегративна взаємодія визначених законодавством суб'єктів запобігання та протидії корупції, спрямована на детермінацію та впровадження інституціональних, структурно-функціональних та ресурсних засад, організаційних заходів щодо унеможливлення проявів корупції в системі публічного управління. Ефективною передумовою національної політики запобігання корупції є детермінація управлінської функції публічно-правового моніторингу діяльності органів у виконавчій владі та виокремлення фінансового внутрішнього контролю.

Висновки. Запобігання корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання. Реалізувати наведені завдання покликане сучасне вдосконалення

методологічної основи НАП, ключову роль у межах якої відіграють принципи та зміст самої політики. Саме тому в науці публічного управління та адміністрування варто акцентувати увагу на таких напрямках: 1) системність напрацювання та реалізації НАП; 2) розробка державних програм підтримки діяльності недержавних структур для підвищення участі населення у протидії корупції; 3) розвиток нормативної бази щодо політичних, економічних, соціальних, організаційно-управлінських проблем попередження корупції й корупційних правопорушень. Особливу увагу слід приділити подальшому науково-теоретичному обґрунтуванню шляхів формування та реалізації дієвої антикорупційної політики України на основі врахування національних особливостей та кращого зарубіжного досвіду, формулюванню висновків, спрямованих на розвиток теорії державного управління, і розробці на цій основі рекомендацій та пропозицій з удосконалення теоретико-організаційних аспектів щодо організації системної протидії корупційним проявам в Україні.

Список використаних джерел

1. **Конституція** України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. **Лазаренко С. Ж.** Базові принципи та елементи антикорупційної політики в Україні / Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. – Режим доступу : <http://kaas.gov.ua/law-library/articles/b/558>.
3. **Про боротьбу** з корупцією : Закон України від 5 жовт. 1995 р. № 396/95. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356/95>.
4. **Про двадцять** керівних принципів боротьби з корупцією : резолюція № 97/24, прийнята на 101 сесії Комітету міністрів Ради Європи 6 листоп. 1997 р. – Режим доступу : <http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article/>.
5. **Про запобігання** корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
6. **Про запобігання** та протидію корупції : Закон України від 11 черв. 2009 р. № 1506-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1506-17>.
7. **Про засади** запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

8. **Про засади** державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

9. **Про засади** державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 рр. : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

10. **Про Національне** антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2015. – № 47. – Ст. 2051 (зі змінами).

11. **Про схвалення** Зasad антикорупційної політики : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 груд. 2009 р. № 1688-р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1688-2009>.

12. **Про основи** національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

13. **Прохоренко О. Я.** Корупція по-українськи (сутність, стан, проблеми) : монографія / О. Я. Прохоренко. – Київ : Вид-во НАДУ, 2011. – 456 с.

14. **Севрук В. Г.** Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС / В. Г. Севрук // Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень : матеріали круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 84 – 88.

15. **Серьогін С. М.** Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія / С. М. Серьогін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с.

16. **Снісар О. М.** Проблеми з довірою до інститутів влади / О. М. Снісар // Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 жовт. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 23 – 25.

17. **Соловійов В.** Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія / В. Соловійов. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2012. – 508 с.

List of references

1. **Konstytutsiia** Ukrainy. Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.
2. **Lazarenko S. Zh.** Bazovi pryntsypy ta elementy antykoruptsiinoi polityky v Ukraini / Lazarenko S. Zh., Babenko K. A. – Rezhym dostupu : <http://kaas.gov.ua/law-library/articles/b/558>.
3. **Pro borotbu** z koruptsiieiu : Zakon Ukrainy vid 5 zhovt. 1995 r. № 396/95. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356/95>.
4. **Pro dvadtsiat** kerivnykh pryntsypiv borotby z koruptsiieiu : rezoliutsiia № 97/24, pryiniata na 101 sesii Komitetu ministriv Rady Yevropy 6 lystop. 1997 r. – Rezhym dostupu : <http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article/>.
5. **Pro zapobihannia** koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r. № 1700-VII. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
6. **Pro zapobihannia** ta protydiu koruptsii : Zakon Ukrainy vid 11 cherv. 2009 r. № 1506-VI. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1506-17>.
7. **Pro zasady** zapobihannia i protydii koruptsii : Zakon Ukrainy vid 7 kvit. 2011 r. № 3206-VI. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
8. **Pro zasady** derzhavnoi rehionalnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 5 liut. 2015 r. № 156-VIII. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
9. **Pro zasady** derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014 – 2017 rr. : Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r. № 1699-VII – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
10. **Pro Natsionalne** antykoruptsiine biuro Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r. № 1698-VII // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2015. – № 47. – St. 2051 (zi zminamy).
11. **Pro skhvalennia** Zasad antykoruptsiinoi polityky : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 hrud. 2009 r. № 1688-r. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1688-2009>.
12. **Pro osnovy** natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19 cherv. 2003 r. № 964-IV. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
13. **Prokhorenko O. Ya.** Koruptsiia po-ukrainsky (sutnist, stan, problemy) : monohrafiia / O. Ya. Prokhorenko. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2011. – 456 s.

14. **Sevruk V. H.** Svitovyi dosvid zapobihannia ta protydii koruptsii: intehratsiia Ukrainy do YeS / V. H. Sevruk // Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia koruptsiinykh pravoporushen : materialy kruhloho stolu (Kyiv, 20 lystop. 2014 r.). – Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2014. – S. 84 – 88.

15. **Serohin S. M.** Derzhavnyi sluzhbovets u vidnosynakh mizh vladoiu i suspilstvom : monohrafiia / S. M. Serohin. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2003. – 456 s.

16. **Snisar O. M.** Problemy z doviroiu do instytutiv vlady / O. M. Snisar // Aktualni pytannia protydii koruptsii: stan, problemy ta perspektyvy na maibutnie : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Dnipropetrovsk, 17 zhovt. 2014 r.). – Dnipropetrovsk : Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav, 2014. – S. 23 – 25.

17. **Soloviov V.** Zapobihannia i protydiia koruptsii v derzhavnomu upravlinni Ukrainy : monohrafiia / V. Soloviov. – K. : In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2012. – 508 s.

Надійшла до редколегії 13.06.17